

DÜNYADA YENİ İHRACATÇI ÜLKELER OLGUSU : TÜRK EKONOMİSİNİN SON DENEYİMLERİ ÜZERİNE BİR DEĞERLENDİRME

Prof. Dr. Cihan DURA*

1. GİRİŞ

«Yeni sanayileşen ülkeler» (NIC) adı verilen bir ülke grubunun, 1960'lı yılların başlarından itibaren ve özellikle 1970'lerin ilk yıllarında, dünya sanayi üretim ve ihracatındaki paylarını hızla artırmaları; gelişmekte olan ülkelere, izleyebilecekleri bir örnek olarak gösterilmiştir. Ancak şu da var ki bu başarı, dünya ticaretinin önemli ölçüde genişlediği bir döneme rastladığı için, 1973-74 bunalımının, başka ülkelerin aynı ihracat başarısını tekrarlamalarını engelleyeceği görüşü de ileri sürülmüştür. Öte yandan, HAVRYLYSHYN ve ALIKHANI de bir etüdlerinde (1982), NIC'lerin dünya ticaretinden ve diğer gelişmekte olan ülkelere (GOÜ) daha hızlı olarak ihracatlarını geliştirdikleri bir dönemde, elverişsiz ticaret şartlarına rağmen, en az 12 GOÜ'nin mâmül ürün ihracatlarını NIC'lerin ihracatından daha süratli olarak artırdıklarını ortaya koydular. Bu gözleme dayanarak da GOÜ'lerin ihracat geleceği konusunda daha iyimser bir görüşün benimsenmesine karşı çıkmanın o kadar kolay olamayacağını ileri sürdüler. Başka bir deyişle, 1970'li yılların «yeni ihracatçı ülkeleri»nin (NEC) gösterdiği ihracat performansının gerçekliği ilham etmiştir ki NIC'ler dışındaki diğer pek çok ülke de, ikinci bir «nesil» olarak, NIC'lerin 1960'larda açmış bulunduğu aynı gelişme yolunu takip edebilirler.

Şimdi akla şöyle bir soru gelmektedir : Dünya ticaretinde, HAVRYLYSHYN ve ALIKHANI'nin «yeni ihracatçı ülkeler»

(*) Erciyes Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Öğretim Üyesi.

(NEC) adını verdiği bazı gelişmekte olan ülkelerin dikkat-çekici ihracat başarıları kaydettiği 1970'li veya 1980'li yıllarda, acaba Türk ihracatı da buna benzer eğilimler gösterebilmiş midir?

Türkiye'nin 1960'ların başlarından itibaren tam bir ithal ikamesi politikası izlemeye başladığını biliyoruz. İçer dönük sanayileşme politikası, sonraki yıllarda da ısrarla sürdürülmüştür. Üçüncü Beş Yıllık Kalkınma Planında (1973-77), ihracatın teşviki, ithal ikamesi politikasının yanısıra, tamamlayıcı bir unsur olarak zikredilmesine rağmen, bu dönem Türkiye'si de yüksek koruma duvarları ve ihracat teşviklerinin yetersizliğiyle içer dönük bir kalkınma stratejisi uygulayan ülkeler arasında aşırı bir örnek olarak gösteriliyordu. Bu politika, ciddi bir ekonomik krizin başgösterdiği 1970'lerin sonlarında tam bir çıkmaza girmiştir.

Türk Ekonomisi'nin yaşayageldiği bu gelişmeler, 1980 yılından itibaren sanayileşme ve dış ticaret politikasında köklü değişiklikler yapılmasıyla sonuçlanmıştır: Gerçekleştirilen ekonomik reformlar çerçevesinde, dışa dönük bir kalkınma ve dış ticaret stratejisi benimsenerek, ihracat potansiyeline sahip sanayilerin desteklenmesi ve ihracatın etkili bir şekilde özendirilmesi temel bir hedef olarak alınmıştır. Böylece ocak 1980'den itibaren ihracata ve piyasa mekanizmasına öncelik tanıyan bir iktisat politikası uygulanmaya başlanmıştır. Büyük oranda bir devalüasyondan sonra döviz kuru «flexible» kılınmış, dış ticaret ve dış ödemeler serbestleştirilmiştir. 1980 istikrar programının sonuçları etkileyici olmuştur : Enflasyon hızı önemli ölçüde yavaşlamış, ihracat artışı ivme kazanmış, özellikle sınaî ürün ihracatı 1979-84 arasında yılda %44'ü bulan bir büyüme oranıyla «patlama» olarak nitelenebilecek bir genişlemeye sahne olmuştur.

İşte bütün bu gelişmeler, Türkiye'nin mâmul ihracatının, NEC grubunun NIC'lere kıyasla gerçekleştirdiği ihracat performansı karşısında, nasıl değerlendirilmesi gerektiği sorusunu akla getirmektedir. Başka bir deyişle, «Türkiye'nin ihracat eğilimleri NIC'lerin daha önce başlattığı eğilime ne ölçüde benzemektedir?» sorusu oldukça ilgi çekici görünmektedir. Aynı soru «1960'larda NIC'lerin benimseyip 1970'lerde NEC'lerin izlemeye yetenekli görüldüğü gelişme yoluna daha sonra Türkiye de yönelmiş olamaz mı?» şeklinde de ifade edilebilir. Araştırmamızın amacı, bu soruyu cevaplandırmaya çalışmaktan ibarettir.

NIC'lerin başlattığı ihracat eğilimleri ile son yıllar Türkiye'sinin ihracat eğilimleri arasında bir paralellik kurulabilmesi için veya ihracat performansı yönünden Türkiye'nin de bir NIC karakteri göstermeye başladığı şeklinde bir sonuca varılabilmesi için, -HAVRYLYSHYN ve ALIKHANI'nin NEC'lerle ilgili olarak formüle ettiği üzere- aşağıdaki üç hipotezin doğrulanması gerekmektedir :

- (i) Türkiye'nin mâmul ürün ihracatının GOÜ'lerin ve NIC'-in yaptığı ihracattan daha süratli artması gerekir.
- (ii) Türkiye'nin mâmul ihracat yapısı, NIC'in yakın geçmişte sahip bulunduğu ihracat yapısına benzemeye yönelmelidir.
- (iii) Türkiye NIC'in satış yaptığı aynı pazarlara ihracat yapmalıdır. Başka bir deyişle, mamul ihracatının coğrafi yapısı NIC ihracatının coğrafi yapısına benzemeye yönelmelidir.

Aşağıdaki kesimlerde, metodolojik bir kesimden sonra, sırasıyla bu hipotezler denenecektir. Önce, Türkiye'nin özellikle 1970'lerin sonlarından itibaren, nisbeten önemli olan bir ihracat artışı sağlayıp sağlamadığı araştırılacaktır. Sonraki kesimler ise, sırasıyla mâmul ihracat performansının, NIC'lerin ihraç ettiği aynı ürünlere ve aynı ihracat pazarlarına inhisar edip etmediği konularına tahsis edilmiştir.

II. METOT VE TANIMLAR

Türkiye'nin ihracat yönünden bir NIC karakteri göstermeye başlayıp başlamadığının belirlenmesi, mamul ihracatının hem büyüme hem de yapı değişimleri bakımından, özellikle NIC mâmul ihracatıyla karşılaştırılmasını gerektirir. NIC kategorisi, HAVRYLYSHYN ve ALIKHANI'nin tanımlamasına uygun olarak Arjantin, Brezilya, Yunanistan, Hong Kong, Hindistan, İsrail, Meksika, Portekiz, Singapur, Güney Kore, İspanya ve Yugoslavya'dan oluşmaktadır. Şu farkla ki son yılın ihracat verileri sağlanmadığından, Hindistan 1975-83 dönemine ait analiz kapsamına dahil edilememiştir. «Yeni sanayileşen ülkeler» (NEC) terimi, adı geçen yazarların oluşturduğu bir terim olup, bu kategori 1970'li yıllarda yalnız GOÜ'lere oranla değil aynı zamanda NIC'lere oranla da, mâmul ihracatlarını çok daha hızlı olarak artıran 12 gelişmekte olan ülkeyi kapsamaktadır. Bu ülkeler şunlardır :

Siri Lanka, Kıbrıs, Tayland, Endonezya, Peru, Ürdün, Uruguay, Malezya, Tunus, Filipinler, Kolombiya ve Fas.

Analiz dönemimiz, esas itibariyle 1975-83 dönemidir. 1983 yılı tüm ülkeler için istatistik verilerin bulunabilirliği nedeniyle seçilmiştir. Bu yıldan geriye doğru gidilerek, HAVRYLYSHYN ve ALIKHANI'nin analiz dönemine denk bir zaman süresini kapsamak ve 1973-74 krizinin dışında kalmak düşüncesiyle, başlangıç yılı olarak da 1975 yılı seçilmiştir.

Analizimiz, ülkelerin toplam ihracatlarını değil sadece mâmul ürün ihracatlarını (SITC : 5 + 6 + 7 + 8 — 68) kapsamaktadır (1). Bu seçim araştırmamızın gayesinden, yani Türkiye'nin NIC'in daha önce yaşadığı ihracat deneyiminin muhtemel bir izleyicisi olup olmadığının belirlenmesi amacıyla kaynaklanmıştır. İhracat artış hızlarının hesaplanmasında, bileşik faiz yöntemi kullanılmıştır (2).

III. İHRACAT PERFORMANSI

Bu kesimde 1975-83 Türkiye'sinin mâmul ihracatının özellikle NIC ihracatına nisbetle dikkat çekici bir artış gösterip göstermediği araştırılacaktır.

Bu amaçla hazırlanmış olan TABLO : 1'in incelenmesinden anlıyoruz ki Türk Ekonomisi'nin mâmul ihracatı gerek GOÜ'lerin (yılda % 18,5) gerekse NIC'lerin (yılda % 17,3) ihracatlarına kıyasla çok daha yüksek bir hızla (yılda % 29,9) büyümüştür. Türkiye'nin alt-dönemler itibariyle sınaî ürün ihracatı artış hızları ise, 1975-79'da yılda sadece % 17,4 iken, 1979-83 döneminde % 43,7'ye yükselmiştir. Mâmul ihracatındaki bu göz kamaştırıcı hızlanma, kuşkusuz 1980 reformlarının bir neticesidir.

TABLO : 1 — MAMUL İHRACAT DEĞERİ VE YILLIK ARTIŞ ORANLARI : TÜRKİYE, NIC'LER VE GELİŞMEKTE OLAN ÜLKELER, 1975-83 ve 1984.

Ülkeler	İhracat Değeri (milyon dolar)			Yıllık Artış
	1975	1983	1984	Oranı (%) 1975 — 83
Türkiye	326,3	2 643,1	3 849,0	29,88
Arjantin	722,5	1 280,7		7,42
Brezilya	2 192,4	8 815,3		19,00
Yunanistan	1 003,0	2 132,7	2 306,6	9,89
Hong Kong	5 590,3	19 952,4	25 984,1	17,24
İsrail	1 452,1	4 119,8	4 735,6	13,92
Meksika	929,5	3 177,8	4 016,4	16,61
Portekiz	1 355,5	3 329,2	3 917,9	11,89
Singapur	2 232,6	10 699,3	12 063,3	21,64
Güney Kore	4 136,1	22 194,7	26 655,1	23,37
İspanya	4 086,1	13,634,6	16 264,7	16,26
Yugoslavya	2 903,2	7 507,3	7 846,5	12,61
NIC (Toplam)	26 603,4	96 843,9		17,28
GOÜ'ler	31 625,0	123 300,0		18,54

KAYNAK : UN, Yearbook of International Traded Statistics.

TABLO : 2'de Türkiye ile NIC, NEC ve GOÜ'ler grubunun mâmul ihracat yıllık artış oranları, bu defa 1970-79 dönemi itibarıyla karşılaştırılmıştır. Türk Ekonomisi'nin bu dönemde de mâmul ürün ihracatını yılda % 31,6 gibi yüksek bir hızla artırmış olması gerçekten dikkat çekicidir. Çünkü bu oran, yalnız GOÜ'lerin değil NIC grubunun aynı döneme ait mâmul ihracat yıllık artış oranının da üzerinde bulunmaktadır. Eğer HAVRYLYSHYN ve ALIKHANI'nin NEC kriterini esas alırsak, Türkiye'nin bu yönden, bir NEC davranışı göstermeye daha 1970'lerde başlamış olduğu sonucuna bile varabiliriz. Tablo'da Türkiye'nin gösterdiği ihracat performansının dönem içinde ne gibi değişimlere uğradığı da görülmektedir. Mâmul ürün ihracatı 1970'lerin ilk yarısında yılda % 44 gibi çok yüksek ve 1979-83'deki ile kıyaslanabilir bir hızla büyümüştür. Bu, üzerinde düşünülmesi gereken bir gözlemdir. Dönemin ikinci yarısında ise, dış soklar ve ekonomik kriz nedeniyle performans önemli ölçüde gerilemiştir. Bu nedenle, başarının asıl 1970-75 döneminde sağlanmış olduğunu vurgulamamız gerekir.

TABLO : 2 — MAMUL İHRACAT DEĞER VE YILLIK ARTIŞ ORANLARI : TÜRKİYE, GOÜ'LER NIC, NEC, 1970-79

Ülke veya Ülke grupları	İhracat Değeri		Yıllık Artış Oranı		
	(Milyon dolar)	(Milyon dolar)	(%)		
	1970	1979	1970—75	1975—79	1970—79
Türkiye	52,6	620,4	44,06	17,4	31,6
GOÜ'lera	1 921,1	11 403,0		20,3	22,2
NIC (toplam)	7 641,0	73 830,4		28,9	28,7
NEC (toplam)	426,0	7 595,3		35,6	37,7

KAYNAK : GOÜ'ler, NIC ve NEC : (HAVRYLYSHYN ve ALIKHANI, 1982); Türkiye : UN, *Yearbook of International Trade Statistics*, çeşitli sayılar.

NOTLAR : (a) Kaynakta, «örnekleme yoluyla oluşturulmuş gelişmekte olan ülkeler» şeklinde adlandırılan bu grup, verilerin dönem boyunca bulunabilirliği kriterine göre seçilmiş 59 GOÜ'yi kapsamaktadır.

Türkiye'nin 1975'de 326,3 milyon dolar (veya GOÜ'ler ihracatının % 1'i) olan mâmul ürün ihracatı 1983'de 2,6 milyar dolara (GOÜ'ler ihracatının % 2'sine) yükselmiştir. Aynı ihracat 1984 de 3,8 milyar dolara tırmanmıştır. Mâmul ürün ihracatının NIC toplam mâmul ihracatına oranı 1983'de % 2,7'yi bulmuştur; oysa 1975'de % 1,2, 1970'de ise sadece % 0,7 düzeyindeydi. Böylece Türkiye ihracat performansı bakımından, 1983'de Arjantin ve Yunanistan'ı geçmiş, 1984'de ise Meksika ve Portekiz'e yetişmiş bulunmaktadır (Tablo : 1).

Sonuç olarak, Türkiye'nin mâmul ürün ihracatını artırma yönünde gösterdiği çabaların gerçekten başarılı olduğu söylenebilir. Türkiye son yıllarda kaydettiği ihracat başarısıyla, belirgin şekilde bir NIC karakteri göstermekte veya hiç olmazsa, bir NEC olarak nitelenmesi gereken bir ülke görünümü arz etmektedir.

IV. ÜRÜN BİLEŞİMİNDE DEĞİŞMELER

Türk ekonomisi'nde 1980'li yılların dikkat çekici ihracat performansının yanı sıra, mamul ihracat ürün bileşiminde de anlamlı değişiklikler meydana gelmiştir.

TABLO : 3'de SITC'in iki basamaklı sınıflamasına göre, NIC'in (1970, 1979) ve Türkiye'nin (1975, 1983) önde gelen ilk yedi ihracat ürün grubu, mâmul ihracatının yüzdesi olarak gösterilmiştir.

Bu tablo'nun incelenmesinden Türkiye'nin, gerçekleştirdiği hızlı ihracat büyümesini, daha önce NIC'in dayandırdığı aynı ürünlerle dayandırmış olduğu açıkça anlaşılıyor : Türkiye'nin 1975'deki ilk yedi ürününden sadece üçü (dokuma ipliği ve dokumalar, giyim eşyaları, metal-olmayan mineral mamuller) NIC'in 1970'deki ilk yedi ürünü arasında yer almaktaydı. Oysa ortak ürün sayısı

TABLO : 3 NIC VE TÜRKİYE'NİN İLK YEDİ MAMUL İHRAÇ ÜRÜNÜ (TOPLAM MAMUL İHRACATININ YÜZDESİ OLARAK, SITC İKİ BASAMAKLI SINIFLAMA)

N I C			
1970		1979	
Giyim eşyaları	15,95	Giyim eşyaları	13,93
Çeşitli hazır eşya	11,95	Elektrikli makineler	12,21
Dokuma ipliği ve dokumalar	10,89	Ulaşım teçhizatı	9,97
Elektrikli makineler	8,75	Dokuma ipliği ve dokumalar	8,88
Ulaşım teçhizatı	7,11	Elektriksiz makineler	8,42
Elektriksiz makineler	6,85	Çeşitli hazır eşya (diğer)	7,06
Metal olmayan mineral mâmuller	6,08	Demir ve çelik	6,99
TOPLAM	67,6		67,5

T Ü R K İ Y E

1975		1983	
Dokuma ipliği ve dokumalar	33,57	Dokuma ipliği ve dokumalar	32,26
Giyim eşyaları	25,16	Giyim eşyaları	24,51
Metal olmayan mineral mamuller	12,83	Demir ve çelik	13,49
İnorganik kimyasal maddeler	4,28	Metal olmayan mineral mâmuller	7,04
Demir ve çelik	3,83	Elektriksiz makineler	5,00
Kimyasal elemanlar ve bileşikler	3,74	Metal mâmuller (diğer)	3,12
Metal mamuller (diğer)	3,65	Ulaşım teçhizatı (Elektrikli makineler)	2,52
TOPLAM	87,06		87,94

KAYNAK : NIC : (HAVRYLYSHYN ve ALIKHANI, 1982) Türkiye : UN, Yearbook of International Trade Statistics, çeşitli sayılar.

1983'de NIC'in 1970 mâmül bileşimine göre dörde, 1979 bileşimine göre beşe (eğer elektrikli makineleri de hesaba katarsak altıya) çıkmış bulunmaktadır. Türkiye'nin NIC'le 1979 mâmül bileşimine göre ortak olan ürünleri şunlardır : Dokuma ipliği ve dokumalar, giyim eşyaları, demir ve çelik, elektriksiz makineler ve ulaştırma teçhizatı.

Bununla beraber, Türkiye'nin iki geleneksel ürün grubuna, dokumalara ve giyim eşyalarına olan bağımlılığı dönem sonunda meydana gelen ufak bir azalmaya rağmen (1975'de % 59, 1983'de % 57) NIC'de, hattâ NEC'de (3) olduğundan daha güçlüdür. Türkiye, bu karakteristik bakımından, NIC'lerle olduğundan daha fazla NEC'lerle benzerlik gösteriyor. Bu özellik sınaî ülke pazarlarında adı geçen ürünlere uygulanan ithal kısıtlamaları nedeniyle ayrı bir önem ifade etmektedir. Ancak, genel olarak ihracat yapısında meydana gelen değişiklikler, Türkiye'nin mâmül ürün ihracatını NIC'lerce daha önce benimsenmiş bir bileşime dayandırmaya yöneldiğini açıkça göstermektedir.

Türkiye'nin mâmül ihracat performansının NIC'lerinki ile karşılaştırılması, faktör donatımındaki değişmelerin ihracat yapısı üzerindeki etkileri bakımından da, bunlar arasında bazı benzerlikler olduğunu ortaya koymaktadır. NIC'ler 1979'da, dokuma, giyim, çeşitli hazır eşya gibi geleneksel olan emek-yoğun mallara daha az (% 30); buna karşılık, ileri ustalık ve teknoloji isteyen mallara daha fazla bağımlı bulunuyordu (ulaştırma teçhizatı, elektrikli makineler, demir ve çelik..). TABLO : 3 bu yönden de incelendiği zaman, aşağıdaki sonuçlara varılıyor :

— Türkiye'nin mâmül ihracatının yarısından fazlası emek-yoğun mallardan (dokuma ve giyim) oluşmaktadır. Türk ihracatının bu özelliği çok güçlü görünmektedir. Şu bakımdan ki bu grubun 1984'deki payı da % 59'u bulmaktadır.

— Bununla beraber, dönem sonunda, beceri-yoğun ürünler payının artmış olması önemli bir değişikliktir. Gerçekten, daha ileri derecede beceri ve teknoloji isteyen malların payı 1975'de % 5,6'dan (demir ve çelik, metal mâmuller), 1983'de % 21,5'e (demir ve çelik, elektriksiz makineler, metal mâmuller, ulaşım teçhizatı) yükselmiştir. Bu gelişme hemen hemen bütünüyle «kaynağa dayalı» mâmül ihracatı aleyhine gerçekleşmiştir (4).

Yukarda yaptığımız gözlemler genel olarak, -HAVRYLYSHYN ve ALIKHANI'nin NEC'lerle ilgili olarak tesbit ettiği gibi Türkiye'nin de, birkaç yıl geriden, açtıkları «gelişme yolu»nda NIC'leri takip etmekte olduğu izlenimini vermektedir. Şu bakımdan ki mâmül ihracatında, emek-yoğun malların payında bir değişiklik olmamakla beraber, «kaynağa dayalı» malların payı gerilerken, daha ileri derecede işlenmiş malların payı dikkate çekici ölçüde artmıştır. Benzer bir değişim NEC'ler için de söz konusudur : 1970-79 döneminde, NEC ihracatında emek-yoğun malların payı % 20,7'den % 45,2'ye yükselirken; beceri ve teknolojiye dayalı malların payı artmış, kaynağa dayalı malların payı azalmıştır (5).

Özetle, Türkiye daha önce NIC'lerin yaptığı gibi, hızlı ihracat büyümesini daha fazla beceri ve teknoloji isteyen mallara dayandırma eğilimi göstermektedir. Ancak farklı olan nokta, bu gelişmenin emek-yoğun değil kaynağa dayalı mallar aleyhine gerçekleşmiş olmasıdır. Muhtemeldir ki yakın bir gelecekte emek-yoğun mallarda da nisbi bir gerileme eğilimi başlayabilir.

V. DIŞ PAZAR YÖNELİŞLERİ

Son olarak, Türkiye'nin mâmul ihracatının coğrafi yapısı belirlenerek, bundaki değışmelerin yeni sanayileşen ülkelerinki ile karşılaştırılması gerekmektedir.

HAVRYLYSHYN ve ALIKHANI'nin sunduėu verilere göre, NIC'ler

TABLO : 4 NIC VE NEC'LERİN BAŐLICA ÜLKE GRUPLARI İTİBARIYLA MAMUL İHRACAT DAĞILIMI, 1970 VE 1979 (Yüzde olarak)

Ülke Grupları	NIC	NEC
Sanayileşmiş ülkeler		
1970	64,3	49,0
1979	62,2	57,9
Sermaye fazlası veren ülkeler*		
1970	0,9	2,4
1979	5,3	6,0
NIC'ler		
1970	7,9	18,2
1979	7,8	16,1
NIC olmayan GOÜ'ler		
1970	19,7	25,5
1979	19,1	18,7
Merkezî planlı ekonomiler		
1970	7,2	4,9
1979	5,6	1,3

KAYNAK : (HAVRYLYSHYN Őe ALIKHANI, 1982)

NOTLAR : (a) Bu ülkeler Şunlardır : Irak, Kuveyt, Libya, Katar, Suudî Arabistan, Birleşik Arap Emirlikleri.

TABLO : 5 TÜRKİYE'NİN BAŐLICA ÜLKE GRUPLARI İTİBARIYLA MAMUL İHRACAT DAĞILIMI, 1975 VE 1983 (Milyon dolar ve yüzde olarak)

Ülke grupları	Değer		Oran	
	1975	1983	1975	1983
Dünya	326,3	2 643,1	100,0	100,0
Gelişmiş ülkeler	215,4	1 338,9	66,0	50,7
Gelişmekte olan ülkeler	95,0	1 267,7	29,1	48,0
Merkezî planlı ülkeler	15,9	36,6	4,9	1,3

KAYNAK : UN, Commodity Trade Statistics, Series D, Çeşitli sayılar.

mâmul ihracatlarının GOÜ'lere yönelen bölümüne (1970 : % 20, 1979 : % 19) oranla çok daha büyük bir bölümünü (1970 : % 64, 1979 : % 62) sanayileşmiş ülkelere yapmaktaydı. Bu yöneliş NIC'in artık iyice yerleşmiş bir özelliği olarak görünmektedir. Sanayileşmiş ülkeler NIC'in artık en önemli ihraç pazarları durumundadır. Yapıda meydana gelen anlamlı bir değişiklik, sermaye fazlası veren ülkeler payının yaklaşık % 1'den % 5'e yükselmiş olmasıdır (TABLO : 4). Öte yandan, 1970 ve 1979 arasında NEC'lerin ihracatında sanayileşmiş ülkelerin payı % 49'dan % 58'e yükselirken NIC dışındaki gelişmekte olan ülkelerin payı yaklaşık % 26'dan % 19'a gerilemiştir. HAVRYLYSHYN ve ALIKHANI bu oluşumu, dışa dönük ekonomilerin, gelişmekte olan ülkelere çok sanayileşmiş ülkelerle ticaret yapacakları şeklindeki görüşü destekleyici bir gelişme olarak yorumlamaktadır.

Türkiye'nin mâmul ihracatının pazar yönelişleri, genel yapı itibariyle TABLO : 5'de sunulmuştur. Bu tablonun incelenmesinden şu gözlemler elde ediliyor :

— 1983 yılına göre Türkiye'nin mâmul ihracatı hemen hemen yarı yarıya gelişmiş ve gelişmekte olan ülkeler tarafından paylaşılmaktadır. Aynen NIC ve NEC'lerde olduğu gibi, bir ihracat pazarı olarak merkezi planlı ülkelerin payı son derece düşüktür.

— İkinci olarak, 1975 ile 1983 arasında gelişmiş ülkelerin payı % 66'dan % 51'e düşmüş, buna karşılık gelişmekte olan ülkelerin payı % 29'dan % 48'e yükselmiştir. Türkiye'nin pazar yönelişi bakımından gösterdiği bu özellik ilk bakışta HAVRYLYSHYN ve ALIKHANI'nin dışa dönük ekonomilerin GOÜ'lerden çok gelişmiş ülkelerle ticaret yapacağı görüşüne uymamaktadır. Ancak bu konuda daha isabetli bir değerlendirme yapabilmek için, «sermaye fazlası veren ülkeler» olgusunu ve özellikle Türkiye'nin bu ülkelere olan coğrafi yakınlığını hesaba katmak gerekir. Çünkü Türkiye'nin dış ticaretinde GOÜ'ler payının artmış olması hemen bütünüyle bu faktörle açıklanabilir. Gerçekten 1983 yılı itibariyle Ortadoğu ülkelerinin, Türkiye'nin mâmul ihracatındaki payı % 40.3'dür. Dolayısıyla bunlar dışındaki GOÜ'lerin payı sadece % 7,7 olmaktadır. O halde 1975-83 döneminde Türkiye'nin mâmul ihracatının GOÜ'lerden çok «sermaye fazlası veren ülkelere» yönlendiğini söylemek daha doğru bir tesbit olur. Üstelik mâmul ihracatının bu son ülke grubuna yönelmesi NIC ve NEC'ler için de söz konusudur.

Sonuç olarak, Türkiye'nin ticaret doğrultusunda GOÜ'ler yönünde bir değişiklik meydana gelmediği, hattâ Türk ihracatının NIC'lerinki ile kıyaslanabilir ölçüde gelişmiş ülkelere yönelik bulunduğu ifade edilebilir. Türk mâmul ihracatı pazar yönelişi bakımından da, 1970'lerin NIC ihracatı ile ortak özellikler arz etmektedir.

S O N U Ç

Araştırmamızın temel bulgularına göre 1975-83 Türkiye'si bir yandan, mamul ihracatını GOÜ'ler ve NIC ihracatına nisbetle çok daha süratli olarak artırırken; diğer yandan, ürün yapısını NIC'lerce daha önce benimsenmiş bir bileşime dayandırmaya yönelmiştir. Aynı ihracat, pazar yönelişleri bakımından da 1970'lerin NIC ihracatı ile ortak özellikler göstermektedir. Demek ki bu araştırmanın bulguları, 1960'larda NIC'lerin açtığı, 1970'lerde NEC'lerin izlemeye yetenekli görüldüğü «gelişme yolu»na 1980'lerde Türk ekonomisinin de girdiği; hattâ ihracat başarısı bakımından, Türkiye'nin bir NIC karakteri göstermeye başladığı noktasında birleşmektedir. Üstelik bu eğilime ait ilk kıpırdanışların aslında 1970'lerin ilk yarısında başlamış olabileceğine dair belirtiler vardır. Böyle bir hipotezin sınanması da başka araştırmaların konusu olabilir.

N O T L A R

1. Bu ürün gruplarının adları şöyledir : 5. kimyasal maddeler, 6: mâmul mallar, 7: makine ve ulaşım teçhizatı, 8: çeşitli hazır eşyalar, 68: demir-dışı metaller.
2. Bileşik faiz formülüne göre hesaplanmıştır.
3. NEC grubunun dokuma ve giyim eşyaları ihracatının toplam mâmul ihracatındaki payı, 1979'da % 39'du (HAVRYLYSHYN ve ALIKHANI, 1982).
4. Metal olmayan mineral mâmuller, inorganik kimyasal maddeler, kimyasal elemanlar ve bileşikler, «işlenmemiş» demir-çelik ürünleri (1975: % 1,9, 1983 : % 2) toplamı olara kaldığımız «kaynağa dayalı» mâmuller grubunun payı, 1975'de % 22,8'den 1983'de % 9'a gerilemiştir.
5. (HAVRYLYSHYN ve ALIKHANI, 1982).

KAYNAKLAR

- HAVRYLSHYN, O and I. ALIKHANI (1982), «Is There Cause for Export Optimism? An Inquiry into Existence of a Second Generation of Successful Exporters,» *Weltwirtschaftliches Archiv*, Band 118, Heft 4.
- HAVRYLYSHYN, O and M. WOLF (1983), «Recent Trends in Trade among Developing Countries,» *European Economic Review*, 21.
- HIEMENZ, U. (198), «Export Growth in Developing Asian Countries: Past Trends and Policy Issues,» *Weltwirtschaftliches Archiv*, Band 119, Heft 4.
- OECD (1979), *The Impact of the Newly Industrialising Countries on Production and Trade in Manufactures*, OECD, Paris.
- UN, *Commodity Trade Statistics*, series D, New York, various issues.
- UN, *Yearbook of International Trade Statistics*, New York, various issues.

